

Lärarhandledning:
Stig Dagerman
— *Det fria ordets rebell*

Författad av Jenny Karlsson

Artikelnummer: T41417

Ämnen: Svenska

Målgrupp: Grundskola 7-9, Gymnasium

Speltid: 28 min

Produktionsår: 2014

Kunskap & Upplevelse
Film i undervisningen

INNEHÅLL:

Centralt innehåll

- Det centrala innehållet från LGR 11 matchar filmen.

Kunskapskrav

- De kunskapskrav du kan jobba mot med utgångspunkt i filmen.

Frågebanken

- Olika typer av frågor att jobba med i helklass, i grupp eller individuellt.

Övningsbanken

- Övningar och länkar som hjälper dig att jobba vidare med filmens innehåll.

Bilaga: Att döda ett barn

- Novell av Stig Dagerman från 1948.

Skolans uppdrag säger att idet i all undervisning är angeläget att anlägga ett övergripande *historiskt perspektiv*. Genom det kan eleverna utveckla en förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden samt utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande.

Utdrag ur: Syfte i ämnet Svenska

I undervisningen ska eleverna möta samt få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

Centralt innehåll som kan kopplas till filmen.

Svenska, åk 7-9:

- Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. Lyrik, dramatik, sagor och myter.
- Några skönlitterärt betydelsefulla ungdoms- och vuxenboksförfattare från Sverige, Norden och övriga världen och deras verk, samt de historiska och kulturella sammanhang som verken tillkommit i.

Frågebanken

Frågor till filmen. Använd i helklass efter filmen, gör som gruppuppgift eller individuellt.

- När levde Stig Dagerman?
- Vad präglades hans författarskap av?
- Vad var fyrtiotalismen?
- Hur många romaner skrev han?
- Vad skrev han mer för typ av texter?
- Vad berättade han om i boken Tyskhöst?
- Den har på senare år blivit översatt till danska. Varför tror du att människor fortfarande vill läsa den boken, trots att den är ganska gammal?
- Varför växte Stig upp hos sina farföräldrar?
- Varför tar hans föräldrar inte hand om honom?
- Hur gick det när Stig så småningom flyttade till sin pappa i Stockholm? Hur tror du han kände sig?
- Varför flyttade han till Stockholm en andra gång?
- Varför ville han byta efternamn?
- Varför anslöt han sig till syndikalisterna?
- Vad var syndikalisterna?
- Vilka tidningar arbetade han på?
- Varför ville han bli författare?
- Varifrån fick han sitt intresse och engagemang för Tyskland?
- Han kritiserade en person i Svenska akademien. Varför?
- Han första roman hette Ormen. Vad handlade den om och vad fick den för kritik?
- Vad hände med artiklarna han skrev om Tyskland under slutet av andra världskriget?
- Vad handlar De dömdas ö om?
- I boken Bröllopsbesvär skriver han om luffare som besöker hans farföräldrars gård. Vad var en luffare?
- Varför blev han arg när boken jämfördes med en annan känd författares bok?
- Hans mest kända novell heter Att döda ett barn. Den skrev han på uppdrag av en förening. Vad var anledningen?
- Stig gifte om sig med en känd svensk skådespelerska. Vad hette hon?
- Varför hade han så svårt att bli nöjd med det han skrev?
- Varför gick det så långt att han tog sitt liv, tror du?
- Var ligger Stig Dagermans park?
- Varför tror du man instiftade ett pris till hans ära?

Övningsbanken

1. Skriv ett författarporträtt av Stig Dagerman (eller någon av de andra författarna som förknippas med fyrtotalismen). Exempel på innehåll kan vara:

- När levde författaren?
- Var föddes levde och dog författaren?
- Hur var hans uppväxt?
- Hur såg samhället ut då han levde?
- Hur kommer det sig att han skriver på sitt speciella sätt?
- Finns det något speciellt ämne han skriver om?
- Hämtar han inspiration från någon speciell plats, miljö eller ämnesområde?
- Varför blev han författare?
- Har han haft något annat yrke?
- Vilken genre skriver han inom?
- Vilken bok eller vilka böcker är han mest känd för?

2. Läs novellen Att döda ett barn (se bilaga). Gör en analys av novellen. Använd följande frågor.

- Sammanfatta novellen kort i 2-3 meningar.
- Vilka är huvudpersonerna?
- Vad tänker du på när du läser titeln?
- Skriv tre meningar från novellen som visar att ett barn kommer att dö.
- Under hur lång tid utspelar sig novellen?
- Vilka tidsangivelser förekommer? Vilken effekt skapar de tycker du?
- Vilken årstid är det? Hur kan du veta det?
- Varför tror du författaren väljer att förlägga händelse till just den årstiden?
- Hur beskrivs olyckan? Varför väljer författaren att skriva så, tror du?
- Har novellen någon slutpoäng? Hur skulle du beskriva den i sådana fall?
- Vilka två scener växlar i novellen?
- Ge exempel på hur mannen uppfattar omgivningen när han åker hem efter olyckan.
- Vems fel var olyckan? Motivera din åsikt.

Övningsbanken, fortsättning

3. Titta på en av filmatiseringarna av "Att döda ett barn" och gör en jämförelse med novellen.

- [Version 1: Filmatisering från 1953](#)
- [Version 2: Filmatisering från 2003](#) | [Alt. länk, Filmoteket.se](#)

4. Det skiljer 50 år mellan de två filmerna.

Gör en jämförelse över hur man lagt upp dem och hur man valt att tolka novellen.

- Finns det spår från tiden de är producerade i?
- Vad lyfts fram i de bägge filmerna?
- Hur framställs de olika personerna och miljöerna?

Mer om:

[Vad är syndikalism?](#)

[Fyrtotalismen, Wikipedia](#)

Att döda ett barn

av: Stig Dagerman

Det är en lätt dag och solen står snett på över slätten. Snart ska klockorna ringa, ty det är söndag.

Mellan ett par rågåkrar har två unga hittat en stig som de aldrig förut gått och i slättens tre byar blänker fönsterrutorna. Män rakar sig framför speglarna på köksborden och kvinnorna skär gnolande upp bröd till kaffet och barn sitter på golvet och knäpper sina livstycken. Det är den lyckliga morgonen till en ond dag, ty denna dag skall ett barn dödas i den tredje byn av en lycklig man. Ännu sitter barnet på golvet och knäpper sitt livstycke och mannen som rakar sig säger att i dag skall de ta en roddtur nerför ån och kvinnan gnolar och lägger upp det nyskurna brödet på ett blått fat.

Det far ingen skugga över köket och ändå står mannen som skall döda barnet vid en röd bensinpump i den första byn. Det är en lycklig man som tittar in i en kamera och i glaset ser han en liten blå bil och bredvid en ung flicka som skrattar. Medan flickan skrattar och mannen tar den vackra bilden skruvar bensinförsäljaren fast locket på tanken och säger att de får en fin dag. Flickan sätter sig i bilen och mannen som skall döda ett barn tar upp sin plånbok ur fickan och säger att de ska åka till havet och vid havet skall de låna en båt och ro långt ut.

Genom de nerskruvade rutorna hör flickan i framsätet vad han säger, hon blundar och när hon blundar ser hon havet och mannen bredvid sig i båten. Det är ingen ond man, han är glad och lycklig och innan han stiger in i bilen står han ett ögonblick framför kylaren som gnistrar i solen och njuter av glansen och doften av bensin och hägg. Det faller ingen skugga över bilen och den blanka kofångaren har inga bucklor och inte heller är den röd av blod.

Men samtidigt som mannen i bilen i den första byn slår igen dörren till vänster om sig och drar ut startknappen öppnar kvinnan i köket i den tredje byn sitt skåp och hittar inget socker. Barnet som har knäppt sitt livstycke och knutit sina skor står på knä i soffan och ser ån som slingrar sig mellan alarna och den svarta ekan som ligger uppdragen i gräset. Mannen som skall förlora sitt barn är färdigrakad och viker just ihop spegeln. På bordet står kaffekopparna, brödet, grädden och flugorna. Det är bara sockret som fattas och modern säger åt sitt barn att springa över till Larssons och låna några bitar. Och medan barnet öppnar dörren ropar mannen efter det att skynda på, för båten väntar på stranden och de skall ro så långt ut som de aldrig förut rott. När barnet sedan springer genom trädgården tänker det hela tiden på ån och på båten och på fiskarna som slår och ingen viskar till det att det bara har åtta minuter kvar att leva och att båten skall ligga där den ligger hela den dagen och många andra dagar.

Det är inte långt till Larssons, det är bara tvärs över vägen och medan barnet springer över vägen far den lilla blå bilen in i den andra byn. Det är en liten by med små röda hus och nymornade människor som sitter i sina kök med kaffekoppen höjd och se bilen rusa förbi på andra sidan häcken med ett högt moln av damm bakom sig. Det går mycket fort och mannen i bilen ser äppelträden och de nytjärade telegrafstolparna skymta förbi som grå skuggor. Det fläktar sommar genom vindrutan, de rusar ut ur byn, de ligger fint och säkert mitt på vägen och de är ensamma på vägen - ännu. Det är skönt att färdas alldeles ensam på en mjuk bred väg och ute på slätten går det ännu finare. Mannen är lycklig och stark och med högra armbågen känner han sin kvinnas kropp. Det är ingen ond man. Han har bråttom till havet. Han skulle inte kunna göra en geting förnär, men ändå skall han snart döda ett barn. Medan de rusar fram mot den tredje byn sluter flickan åter ögonen och leker att hon inte skall öppna dem förrän de kan se havet och hon drömmer i takt med bilens mjuka krängningar och hur blankt det skall ligga.

Ty så barmhärtigt är livet konstruerat att en minut innan en lycklig man dödar ett barn är han ännu lycklig och innan en kvinna skriker ut sin fasa kan hon blunda och drömma

om havet och den sista minuten i ett barns liv kan detta barns föräldrar sitta i ett kök och vänta på socker och tala om sitt barns vita tänder och om en roddtur och barnet själv kan stänga en grind och börja gå över en väg med några sockerbitar inslagna i vitt papper i högra handen och hela den sista minuten ingenting annat se än en blank å med stora fiskar och en bred eka med tysta åror.

Efter är allting för sent. Efteråt står en blå bil på sned över vägen och en skrikande kvinna tar handen för munnen och handen blöder. Efteråt öppnar en man en bildörr och försöker stå på benen fast han har ett hål av fasa inom sig. Efteråt ligger några vita sockerbitar meningslöst utströdda i blod och grus och ett barn ligger oroligt på mage med ansiktet pressat hårt mot vägen. Efteråt kommer två bleka människor som ännu inte fått dricka sitt kaffe utspringande genom en grind och ser en syn på vägen som de aldrig skall glömma. Ty det är inte sant att tiden läker alla sår. Tiden läker inte ett dödat barns sår och den läker dåligt smärtan hos en mor som glömt köpa socker och skickat sitt barn över vägen för att låna och lika dåligt läker den ångesten hos en gång lycklig man som dödat det.

Ty den som har dödat ett barn åker inte till havet. Den som ha dödat ett barn åker långsamt hem under tystnad och bredvid sig har han en stum kvinna med ombunden hand och i alla byar som de passerar ser de inte en enda glad människa. Alla skuggor är mycket mörka och när de skiljs är det fortfarande under tystnad och mannen som har dödat barnet vet att denna tystnad är hans fiende och att han kommer att behöva år av sitt liv för att besegra den genom att skrika att det inte var hans fel. Men han vet att det är lögn och i sina natters drömmar skall han istället önska att få en enda minut av sitt liv tillbaka för att göra denna enda minut annorlunda. Men så barmhärtigt är livet mot den som har dödat ett barn att allting efteråt är försent.